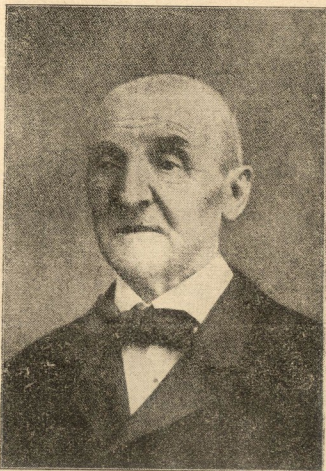

ΙΩΑΝΝΑΣ ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑ - ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ANTON BRUCKNER

(1824 - 1896)

“ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ,”
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΜΠΡΟΥΚΝΕΡ

Οι μεγάλοι ρομαντικοί μουσουργοί, Βέμπερ, Σοϋμπερτ, Μέντελσον, Σοϋμαν, Σοπέν, Λίστ, Μπερλιόζ και Βάγκνερ, έφεραν επανάσταση στην τέχνη, άνοιξαν άλλους όρίζοντες. Οι κυριώτερες κατακτήσεις των ρομαντικών ήταν ή ελευθέρωση από τη φόρμα, ό θρίαμβος του ύποκειμενισμού, ή ελευθέρα έκφραση των συναισθημάτων, ή κυριαρχία της φαντασίας, της πρωτοτυπίας, της αϋθόρμητης έμπνευσεως.

Οι μουσικοί πούρχονται μετά αυτούς, τó δεύτερο ήμισυ του 19ου αιώνας, βαδίζουν οι περισσότεροί στα ίχνη τους. Ή επίδραση των ρομαντικών διατηρείται έως τας αρχάς του 20ου αιώνας, όποτε έρχεται ή καινούργια επανάσταση της τέχνης, πού κρύβεται κάτω από τó φιλάρεσκο κι' άπλό όνομα «μοντερνισμός.» Όπως στην αρχή του 19ου αιώνας, τά έξημμένα από τις κοινωνικές επαναστάσεις πνεύματα ζητοϋσαν νά έκφράσουν και στις τέχνες τις επαναστατικές τους απόψεις, έτσι και στον αιώνα μας και πρό των πολέμων, και μετά, ό σκεπτικισμός, πού είναι τó κυριώτερο χαρακτηριστικό της έποχής μας, ή έλλειψη πίστewας και ιδανικού, καθρεφτίζεται στην καινούργια τέχνη. Στην ποίηση, στη ζωγραφική, στη μουσική. Όπως οι ρομαντικοί, κλώνισαν τις φόρμες των κλασσικών, την δλύμπια γαλήνη της τέχνης, έτσι οι μοντέρνοι, μ' ένα σαρκαστικό, σκεπτικιστικό γέλοιο, ζήτησαν νά τινάξουν τή γοητεία του ρωμαντισμού.

Οι ρομαντικοί θεώρησαν θρίαμβο ότι κυριάρχησε τó αίσθημα στην τέχνη, και γκρέμισαν τήν άκαδημαϊκή τέχνη. Οι μοντέρνοι θεώρησαν άταίριαστο και άφύσικο τó ξεχείλισμα του αίσθήματος στην τέχνη. Μά οϋτε και στη φόρμα πιστεύουν πιά, και ζητοϋν νά δημιουργήσουν μιá τέχνη χωρίς φόρμα και χωρίς αίσθημα. Ή γέφυρα πού συνδέει τή ρομαντική έποχή με τήν καινούργια, είναι ή νεορωμαντική σχολή. Σ' αυτή τήν τάξη μπορεί κανείς νά περιλάβη όλους σχεδόν τούς συνθέτες πού ήκμασαν συγχρόνως ή λίγο μετά τούς ρομαντικούς.

Όλοι αυτοί έχουν φανερή τήν επίδραση των μεγάλων προγενεστέρων τους. Κι' έπειδή οι μεγάλοι ρομαντικοί διαφέρουν τόσο μεταξύ τους, τó έργο των νεορωμαντικών τραβάει αρκετά διαφορετικούς δρόμους, σύμφωνα με τήν επίδραση πού ύφίσταται. Οι όπαδοί του Μέντελσον, καλ-

λιεργούντες τὸ περιποιημένο ὕφος, τὴν ἀκρίβεια, καταντοῦν οἱ περισσότερον στεγνοὶ καὶ σχολαστικοί. Οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Σοῦμαν, χάνονται κυνηγώντας χίμαιρες, χωρὶς νάχουν τὴ μεγαλοφυΐα του. Οἱ μιμηταὶ τοῦ Σοπέν, παρουσιάζουν ἔργα κλαψάρικα, παίρνοντας τὴν πιὸ ἀδύνατη μορφή τοῦ συνθέτου ὡς πρότυπο. Οἱ θαυμασταὶ τοῦ Λίστ, καταντοῦν γελοῖοι μὲ τὸν θεατριλισμὸ τους κοὶ τὸν ψεύτικο στόμφο τους. Τοῦ Σοῦμπερτ ἡ ἐπίδραση ὅμως, καὶ τοῦ Βάγκνερ, ἔχουν πιὸ ἀθάνατα ἀποτελέσματα ἐπειδὴ σ' αὐτοὺς χρωστáει ἡ τέχνη μεγάλους μουσικοὺς: Τὸ Μπράμς, τὸ Μάλερ, τὸ Μπροῦκνερ καὶ τὸν Ριχάρδο Στράους.

Ὁ Βάγκνερ ἐξήσκησε ἀναμφισβήτητα τὴ μεγαλύτερα ἐπίδραση στοὺς μεταγενεστέρους του. Ἡ ἐντύπωση ἀπὸ τὰ ἔργα του ὑπῆρξε συγκλονιστικὴ γιὰ τὴν ἐπόμενη γενεά. Πολλοὶ συνθέτες ἂν καὶ εἶχαν πραγματικὴ ἰδιοφυΐα χάθηκαν, ἀδυνατώντας ν' ἀντισταθοῦν στὴν ἐπίδραση τοῦ τιτάνου, ποὺ τοὺς ἐμπόδιζε νὰ ἐκφρασθοῦν ἀτομικά. Δύο μεγάλοι δημιουργοὶ ὅμως, ὁ **Bruckner** κι' ὁ **Richard Strauss**, κατῶρθωσαν, πατώντες στὰ δυνατὰ καὶ μαγευμένα σκαλοπάτια τῆς βαγνέρειας τέχνης, νὰ δημιουργήσουν ἀθάνατα ἔργα.

Ὁ Ἀντώνιος Μπροῦκνερ ἦταν σχεδὸν σύγχρονος τῶν μεγάλων ρωμαντικῶν—λίγο μεταγενέστερος. Γεννήθηκε στὰ 1824 σ' ἓνα μικρὸ χωριὸ τῆς Αὐστρίας, ὀνομαζόμενο **Ansfelden**. Κανένας μουσικὸς δὲν ἔζησε ταπεινότερη ζωὴ. Οἰκογένεια χωρικῶν οἱ Μπροῦκνερ, φτωχοί, θεοφοβούμενοι. Ὁ πατέρας ὅμως τοῦ συνθέτη, Ἀντώνης Μπροῦκνερ κι' αὐτός, εἶχε γίνει διμοδιδάσκαλος στὸ χωριὸ του, κι' ἀγαποῦσε τὴ μουσικὴ. Ἀρκετὸς ὁ σπόρος γιὰ νὰ ξεπεταχτῆ ἡ μεγαλοφυΐα. Ἀλλὰ στὴ ζωὴ τοῦ Μπροῦκνερ δὲν ὑπάρχουν οἱ φανταχτερές λάμπεις ποὺ μᾶς θαμπώνουν στὴ ζωὴ ἐνὸς Λίστ, ἢ ἐνὸς Μότσαρτ. Κάθε ἄλλο παρὰ παιδὶ τοῦ θαύματος ὑπῆρξε ὁ μικρὸς Ἀντώνης. Λίγο πιάνο, λίγο ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο, λίγο τραγοῦδι, ὅσο μποροῦσαν νὰ μάθουν στὸ χωριὸ του, αὐτὴ ἦταν ἡ μουσικὴ του μόρφωση ὡς τὰ δεκατρία του χρόνια. Τότε πέθανε ὁ πατέρας του, καὶ τὸ παιδὶ ἐξακολουθεῖ τίς σπουδές του ὅπως - ὅπως, γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ τὸ πατρικὸ ἐπάγγελμα.

Πραγματικὰ, σ' ἡλικία δεκαἑξή ἐτῶν, διορίζεται βοηθὸς δημοδιδάσκαλος στὸ **Windxhag**, ἓνα ἐλεεινὸ χωριουδάκι. Ἀθλία ἡ οἰκονομικὴ του κατάσταση, ἀθλία ἡ κοινωνικὴ του θέση, γιὰτὶ οἱ χωρικοὶ κάθε ἄλλο παρὰ νὰ ἐκτιμοῦν τὸ νεαρὸ δασκαλάκο. Κι' ὅμως τὰ φτερά τῆς φαντασίας ἀρχίζουν ν' ἀνοίγουν. Πολλές φορές τὸν βλέπουν οἱ χωριάτες, γελώντας σαρκαστικά, νὰ περπατῆ μόνος στὴν ἐξοχὴ, νὰ σταματάῃ σὰν ν' ἀκούη κάτι, καὶ νὰ γράφῃ λίγες νότες.

Τί ἦταν αὐτὰ τὰ πρώτα πετάγματα τῆς φαντασίας του, κανεὶς δὲν ἔξερει. Πέρασαν χρόνια γιὰ ν' ἀκούσῃ ἡ ἀνθρωπότης τὸνομα Μπροῦκνερ. Τὸ 1845 διορίζεται στὸ **Sf. Florian**, ὅπου μένει δέκα χρόνια. Ἡ θέ-

ση του είναι καλλίτερη, κῆ προπάντων ἔχει στή διάθεσή του ἕνα θαυμάσιο ἐκκλησιαστικό ὄργανο. Ὅσες ὥρες τοῦ μένουν ἐλεύθερες, μελετᾶει ὄργανο. Μετὰ 8 χρόνια, θέλει νά πεισθῆ ὁ ἴδιος ἂν ἐπροχώρησε ἄρκετά. Πηγαίνει στή Βιέννη καί δίνει ἐξετάσεις ἐνώπιον μιᾶς μουσικῆς ἐπιτροπῆς. Τό 1815, διαγωνίζεται καί πετυχαίνει τή θέση τοῦ ὀργανίστα στήν ἐκκλησία τοῦ **Linz**. Ἦταν 31 ἔτους. Σέ ποῖο καλλιτεχνικό σημεῖον εἶχε φθάσει ὁ αὐτοδιδάκτος δημοδιδάσκαλος, δέ μπορούμε νά ξέρομε. Μόνο μιᾶ μαρτυρία ὑπῆρχε. Τά λόγια ἐνός ἀρχιεπισκόπου.

— Ὅταν παίζετε ἐσεῖς ὄργανο, ἔλεγε στό Μπροϋκνερ, δέ μπορῶ νά προσευχηθῶ.

Ἀπό τὸ **Linz** ξεκλεβόταν πότε - πότε ὁ νεαρός ὀργανίστας καί πήγαινε νά πάρη μαθήματα θεωρίας μέ τὸν περίφημο **Sechter**. Κάθε τόσο ἔδινε ἐξετάσεις. Αὐτὸ τὸ περίεργο πάθος, νά ὑποβάλλεται συχνά σέ ἐξετάσεις, μᾶς βοηθεῖ ἄρκετά στήν κατανόηση τοῦ χαρακτήρος τοῦ αὐστριακοῦ συνθέτη Δὲν εἶχε καμμιά ἀλαζονεία. Ἡ πιὸ χριστιανικὴ ταπεινοφροσύνη φώλιαζε στήν ψυχὴ του, καί μιᾶ ἀρκετὴ δόση ταπεινότητος. Στὸ τέλος, οἱ κριτές του ἐδήλωσαν πῶς «αὐτὸς ἔπρεπε νά τοὺς ἐξετάσῃ». Εἶχε ἀρχίσει τότε καί νά συνθέτῃ δειλὰ - δειλὰ, μικρὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔργα. Μ' ὅλα αὐτά, οὔτε τοῦ πάει στό νοῦ νά σταματήσῃ τίς σπουδές του. Μὲ ἀγωνία, μὲ χίλιες δυσκολίες, ἐξακολουθεῖ τὰ θεωρητικὰ μαθήματα. Τώρα ἔχει ἄλλο δάσκαλο. Τὸν **Kitzler**. Σ' αὐτὸν χρωστᾶει τὴ μεγάλη στιγμή τῆς ζωῆς. Ὅπως ὁ Βάγκνερ ἀποφάσισε νά γίνῃ μουσικός ὅταν ἄκουσε ἔργα Μπετόβεν, ὅπως ὁ Λιστ ἐγινε βιρτουόζος ἀκούγοντας τὸν **Paganini**, ὅπως ὁ Σοῦμαν ξεδιάλυσε τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς του ἀκούγοντας τὸν ἴδιο τὸν Παγκανίνι, ἔτσι κατάλαβε ὁ Μπροϋκνερ τὸν ἀληθινὰ μεγάλο του προορισμὸ ὅταν γνώρισε ἕνα ἔργο τοῦ Βάγκνερ, τὸν Τανχούζερ.

Τὸ 1862 τοῦδωσε ὁ Κίτσελερ τὴν παρτιτούρα αὐτοῦ τοῦ ἀριστουργήματος. Ἡ ἐντύπωση ὑπῆρξε συγκλονιστικὴ. Ὁ Μπροϋκνερ, 38 ἐτῶν ἄνθρωπος, δηλ. σὲ ἡλικία ποῦ ὁ Μότσαρτ, ὁ Σοῦμπερτ, ὁ Μέντελσον εἶχαν κιόλας πεθάνει, ποῦ οἱ περισσότεροὶ ρωμαντικοὶ εἶχαν δώσει τὰ ὠραιότερα ἀριστουργήματά τους, ἀκόμη δὲν εἶχε παρουσιάσει ἕνα δείγμα τῆς ἀληθινῆς του ἀξίας.

Τὸ πρῶτο ἔργο ποῦρχεται μετὰ τὴν γνωριμία του μέ τὴν τέχνη τοῦ Βάγκνερ, εἶναι ἡ λειτουργία σὲ ρὲ ἔλασσον. Πρῶτῃ φορᾶ μιλεῖ μέ τὴ δική του γλώσσα ὁ συνθέτης. Εἶναι τὸ ἔτος 1864, ἀκριβῶς 40 ἐτῶν ὁ καλλιτέχνης. Ἡ ψυχὴ του ὅμως ἔχει ἀκόμα ὅλη τῆς τὴν παιδικὴ ἀγνότητα, ὅλη τῆς τὴν παιδιὰτικὴ πίστη. Τὰ δύο αὐτὰ κεφάλαια τῆς ζωῆς, ὁ Μπροϋκνερ δὲ θά τὰ χάσῃ ποτέ. Καμμιά φιλοσοφία δὲν ἐφώλιαζε στήν ἀπλὴ σκέψη τοῦ φτωχοῦ χωριάτη. Ἀγαποῦσε τὸ Θεὸ μέ μιᾶ ἀγάπη τυφλῆ, ἤρεμῃ, φυσικῆ. Ἡ φύση τὸν συγκλόνηζε, εὑρίσκε σὲ κάθε λεπτο-

μέρεια του βουνοῦ, τοῦ δάσους, τοῦ νεροῦ, μιὰ ἔκφραση τοῦ Θεοῦ. Καί σ' ὄλη του τῆ μουσική, δὲν ἐζήτησε τίποτε ἄλλο παρά νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἔνωση τῆς ψυχῆς μετὰ τὴ φύση, μετὰ τὸ Θεό.

Στὸ πρῶτο του αὐτοῦ μεγαλόπνοο ἔργο, δροσερό, γεμάτο εἰλικρίνεια, στὴ Λειτουργία σὲ ρὲ ἑλάσ., μαντεύεται ἀρκετὰ ὁ μεγάλος Μπροῦκνερ τῶν τελευταίων ἀριστουργημάτων, Σὲ λίγο ἔρχονται κι' ἄλλες δύο λειτουργίες. Σὲ μι ἑλ., καί σὲ φά ἑλ. Συγκινητικά ἔργα, στὴν ἀπλὴ τους πίστη, ποὺ στέκουν στὴν κορυφὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς μετὰ τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Μπάχ καὶ τῆ *Missa Solemnis* τοῦ Μπετόβεν.

Τὸ 1866 εἰσέρχεται ἐπὶ τέλους στὸ ἔδαφος ὅπου τὸν καλεῖ ἡ πραγματικὴ του κλίση. Γράφει τὴν πρώτη του συμφωνία. Τὸ ἔργο παίζεται τὸ 1868 στὸ *Linz*, κι' ἔχει μετριότητα ἐπιτυχία. Ἡ ἀπλὴ ψυχὴ τοῦ συνθέτη σπαράζει. Φαντάζεται πὼς δὲν ἀξίζει τὸ ἔργο του, γιὰ νὰ μὴν ἔχη ἐπιτυχία. Εἶναι ἔτοιμος ν' ἀφήσῃ τὴν τέχνη. Ἀλλὰ ἡ τρίτη του λειτουργία σὲ φά ἑλ., ποὺ ἔρχεται μετὰ τὴν πρώτη του συμφωνία, τοῦ ξαναδίνει φτερά. Κι' ἡ τύχη προσπαθεῖ νὰ τὸν βοηθήσῃ γιὰ νὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τὴν ἀφάνεια. Τοῦ προσφέρουν τὴν θέση τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἀρμονίας καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὄργανου στὸ Ὁδεῖον τῆς Βιέννης. Μετὰ πολλοὺς δισταγμοὺς, δέχεται ὁ Μπροῦκνερ, καὶ τὸ 1868 πηγαίνει κι' ἐγκαθίσταται στὴ Βιέννη.

Γι' ἄλλον καλλιτέχνη δὲ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ φαντασθῇ πιὸ εὐνοϊκὴ τύχη. Νὰ βρεθῇ μετὰ μίαν στὸ κέντρο τῆς καλλιτεχνικῆς κινήσεως, νὰ τοῦ δοθῇ ἡ εὐκαιρία νὰ λάμψῃ, ν' ἀγωνισθῇ! Γιὰ τὸ Μπροῦκνερ ὅμως, ἡ εὐνοια αὐτῆ τῆς τύχης δὲν ὑπῆρξε τίποτε ἄλλο παρά ἀρχὴ βασάνων. Δὲν ἦταν σὰν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὁ ταπεινὸς δημοδιδάσκαλος τοῦ *Ausfelden*. Καμμιά γοητεία δὲν εἶχε χαρίσει ἡ φύση στὴν ἀπλὴ μορφὴ του, καὶ καμμιά μαχητικότητά στὸ χαρακτήρα του.

Τὰ πρῶτα χρόνια στὴ Βιέννη περνοῦν ἀνόδυνα. Ποιὸς λαμβάνει ὑπ' ὄψει του τὸν καθηγητὴ μετὰ τὸ μελίχινο χαμόγελο στὸ βαρὺ του πρόσωπο; Ξεχασμένος ἀπὸ τὸν κόσμον, ὁ συνθέτης, προχωρεῖ στὸ ἔργο του. Γράφει τ' ἀριστουργήματά του, τίς ἐννέα του συμφωνίες. Κάποτε παίρνουν εἰδησιὴ πὼς ὑπῆρχεν ἕνας Μπροῦκνερ στὴν Βιέννην, κι' οἱ μεγαλόσχημοι κύκλοι, τὸν ὑποδέχονται μετὰ φανερὴ ἐχθρότητα. Μουσικὸς δικτάτωρ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴ Βιέννη εἶναι ὁ κριτικὸς *Hanslick*, ποὺ ὀφείλει τὴν ἀθανασία στὸ ὅτι ὑπῆρξε ὁ πιὸ μανιῶδης ἀρνητῆς τοῦ Βάγκνερ. Στὴν ἀρχὴ, ἴσως νὰ ἐπολέμησε καλῆ τῆ πίστει τὸ συνθέτη τοῦ Πάρισιφάλ, μετὰ τὸν καιρὸ ὅμως, τὸ μῖσος του κατὰ τοῦ Βάγκνερ ἔγινε πάθος. Μετὰ ταπεινὸ ὕφος, μετὰ πρόχειρες εὐφυσολογίες, προσπαθοῦσε νὰ δηλητηριάσῃ τὴν κρίσιν τῶν Βιεννέζων γιὰ τὸ ἔργο τοῦ συνθέτη τοῦ Μπάύρου. Ἀλλὰ δὲν τοῦ ἄρκοῦσε τὸ μῖσος του πρὸς τὸ Βάγκνερ, τὸ σχέδιον ἔπαιρνε κι' ὅλους τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Βάγκνερ, κι' ὅλους τοὺς φίλους του ἀκόμα. Τὸ *List*

κυρίως και τὸ Μπροϋκνερ. Κι' ὁ μὲν Βάγκνερ ἤθεε τρόπο νὰ ἐκδικηθῇ τὸ μοχθηρὸ ἄρνιθό του, σατυρίζοντάς τον ἀμίμητα στὸ ἔργο του: «'Αρχι-τραγουδισταί τῆς Νυρεμβέργης». Δεκάδες χρόνια γέλασε ἡ ἀνθρωπότης και θὰ γέλαει ἀκόμα μὲ τὸν κωμικὸ και μοχθηρὸ Μπεκμέσσερ, ποῦ δὲν εἶναι παρά ἡ διάφανη μάσκα τοῦ Hanslick. Ὁ Λίστ, τσιγγάνικο πουλί, γύριζε τὸν κόσμον, και δὲν τοῦμενε καιρός νὰ ἀσχοληθῇ και πολὺ μὲ τις εὐφυολογίες τοῦ βιεννέζου κριτικοῦ. Ὁ δὴστυχος ὁμως ὁ Μπροϋκνερ, ποῦ περίμενε ἀπὸ τὸ βιεννέζικο κοινὸ τὴν ἀναγνώριση, ὑπῆρξε τὸ τραγικώτερο θῦμα τοῦ Χάνσλικ. Ἡ πολεμικὴ αὐτῆ, ἀνήθικη μὲ τοὺς τρόπους τῆς ἐκφράσεώς της, ἦταν κι ἐντελῶς ἀβάσιμη. Γιατί ὁ Χάνσλικ ξεκινουσε ἀπὸ μίαν ἀρχὴ δλότελα λανθασμένη. Πῶς ὁ Μπροϋκνερ εἶναι ὁπαδὸς τοῦ Βάγκνερ. Εἴπαμε, πῶς ἡ μεγαλυτέρα ἀποκάλυψη τῆς ζωῆς τοῦ Μπροϋκνερ ὑπῆρξε ὁ Τανχόϋζερ. Ἀργότερα, ἄκουσε στὸ Μπαίρουτ και τὸν Τρίσταν, και τὰ μάτια του θαμπώθηκαν μὲ τὸ βαγνέριο φῶς. Φυσικά, χρησιμοποίησε τις ἀνακαλύψεις τοῦ Βάγκνερ στὴν ἐνορχήστρωση τῶν ἔργων του, και γενικά ὠφελήθηκε ἀπὸ τὴν γνωριμία του μὲ τὸν τιτάνα. Ἀλλὰ ὁ Μπετόβεν ἦταν μιὰ πανίσχυρη χωριάτικη φύση. Τίποτε δὲν μποροῦσε νὰ τὸν ἀλλάξῃ βαθειά! Κι' ὅπως ἡ ψυχὴ του, ἡ ἀπλῆ, ἡ ταπεινὴ, ἡ παιδιάτικη, δὲν εἶχε καμμιά ὁμοιότητα μὲ τὴν ἀτσάλινη ψυχὴ τοῦ Βάγκνερ, τὴν ἐγωϊστικὴ, τὴν φλογερὴ, τὴν ἀχόρταγη, ἔτσι κι' ἡ μουσικὴ του δὲ μποροῦσε νάχη κομμιά σχέση κατὰ βάθος, παρά τὴν κάποια ἐξωτερικὴ ὁμοιότητα. Ὁ Χάνσλικ γελάστηκε ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια και περιέλαβε στὸ μῖσος του γιὰ τὸ Βάγκνερ και τὸ Μπροϋκνερ. Δὲν ἄφησε εὐκαιρία νὰ μὴν τὸν κτυπήσῃ, νὰ μὴν τὸν ἐξευτελίσῃ. Καί, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται πῶς εἶναι παθολογικὸς ἄρνιθὴς κάθε τέχνης, ὅσο χτυποῦσε τὸ Βάγκνερ και τὸν Μπροϋκνερ, τόσο ἀνέβαζε στὰ οὐράνια ἕναν ἄλλον συνθέτη ποῦ ζουσε και ἤκμαζε τότε στὴ Βιέννη, τὸ Μπράμς.

Σὲ δυὸ μεγάλα στρατόπεδα χωρίστηκε ἡ Βιέννη τότε. Μπροϋκνερ και Μπράμς. Ἀλλὰ ἡ ἀγνή ψυχὴ τοῦ Μπροϋκνερ δὲν ἦταν πλασμένη γιὰ τέτοιου εἶδους διαμάχες. Δὲν τὸν ἐνθουσίαζε ἡ τέχνη τοῦ Μπράμς, εἶναι ἀλήθεια. Ἐλεγε συχνά:

— Προτιμῶ τὴ δικὴ μου μουσικὴ.

Τὰ λόγια αὐτά, ἀντὶ νὰ τὰ πέρνουν κατὰ γράμμα, τὰ ἐρμήνευσαν ὡς τελεία ὄρνηση τοῦ ἔργου τοῦ Μπράμς.

Πιὸ πολὺ μὰς ἐκπλήσσει, ἡ μανιώδης αὐτῆ πολεμικὴ ὅταν λάβωμε ὅπ' ὄψιν ὅτι σπανιώτατα ἐπαίζοντο τὰ ἔργα τοῦ Μπροϋκνερ στὴ Βιέννη. Ἡ φιλαρμονικὴ τὸν ἀγνοοῦσε συστηματικά. Σιγά-σιγά, ἄρχισαν οἱ μαθηταὶ του νὰ προπαγανδίζουν τὸ ἔργο του. Ὁ ἴδιος ἔκανε μερικὲς καλλιτεχνικὲς περιοδεῖες στὴ Γαλλία και στὴν Ἀγγλία, ὅπου θριαμβεῦσε ὡς ὄργανίστας. Κυρίως ἔκαναν κασαπληκτικὴ ἐντύπωση τὰ αὐτοσχεδιάσματά

του. "Όσοι τόν άκουσαν, μαρτυροῦν πώς ἦταν πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ γραμμένα του ἔργα. Ἀλλά, ἐκεῖνο ποὺ θάδινε φτερά στὸν καλλιτέχνη, ἔλειπε. Ἡ ὀρχήστρα.

Ἡ μία συμφωνία ἐρχόταν μετὰ τὴν ἄλλη, γιὰ νὰ κλεισθῆ στὸ σур-τάρι. Τὸ πολὺ, νὰ τίς ἔπαιζαν οἱ μαθηταὶ του στὸ πιάνο. Κι' ἔτσι, μερικὲς ἀπὸ τίς ἀριστουργηματικὲς συμφωνίες του, ὁ Μπροῦκνερ δὲν τίς ἄκουσε ποτέ, ἐνόσω ζοῦσε, στὴν ὀρχήστρα. Γι' αὐτὸ, δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήσση ἡ ὑπερβολικὴ, ἡ παιδιάτικη χαρὰ του, κάθε φορὰ ποὺ τοῦ γινόταν κάπου ἀναγνώριση. Διηγοῦνται, πὼς κάποτε γονάτισε στὴ μέση τοῦ δρόμου γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ διευθυντὴ ὀρχήστρας *Jahn* ποὺ τοῦ παιξε δυὸ μέρη μιᾶς συμφωνίας του. "Ἄν εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο, σπαράζεται ἡ ψυχὴ μας. Γιαὶ μᾶς δείχνει πόση ἀγώνια θὰ εἶχε ὁ μεγάλος δημιουργὸς ν' ἀκούσῃ τὰ ἔργα του ζωντανεμένα. Τὸν κυνηγοῦσαν τόσο, ποὺ ἡ ἐλαχίστη εὐνοια πλημμύριζε τὴν καρδιά του μ' εὐγνωμοσύνη.

Τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, τὸ ἐπίσημο κράτος τὸν ἐτίμησε ἀρκετά. Τοῦ ἔδωσαν ἕνα παράσημο, μιὰ ἐπιχορήγηση, καὶ τὸν τιμητικὸ τίτλο «*Doktor*». Ἡ προσφώνηση ποὺ τοῦκανε σ' αὐτὴ τὴ περίπτωσιν ὁ Πρῦτανις τοῦ Πανεπιστημίου, ἦταν πραγματικὰ ἐμπνευσμένη.

— Ἐκεῖ ποὺ ἀναγκάζεται νὰ σταματήσῃ ἡ ἐπιστήμη, ἐκεῖ ποὺ προσκόπτεται σ' ἀνυπερβλήτα ἐμπόδια, ἐκεῖ ἀρχίζει τὸ βασίλειο τῆς τέχνης, ἡ ὁποία κατορθώνει νὰ ἐκφράσῃ ὅλα ἐκεῖνα ὅσα μένουν κλειστὰ στὴ γνῶσι. Ἐγώ, ὁ Πρῦτανις τοῦ Πανεπιστημίου Βιέννης, κύπτω τὴν κεφαλὴ ἐνώπιον τοῦ ἄλλοτε βοηθοῦ δημοδιδασκάλου τοῦ *Windhag*.

"Όταν ἐπέστρεφε στὸ σπίτι του ἐκείνην τὴν ἡμέρα, μετὰ τὴν τελετὴ, ὁ Μπροῦκνερ, σιγομουρμούριζε, πολλὲς φαρὲς μόνος του, μὲ χαμόγελο.

— *Doktor Anton Bruckner, Doktor Anton Bruckner!*

Αὐτὲς οἱ τιμὲς πάντως ἦταν μιὰ χλωμὴ ἱκανοποίηση ἀπέναντι στὴ μεγάλη ἀδικία ποὺ τοῦ γινόταν, νὰ μὴ παίζουν τὰ ἔργα του, καὶ στὴ βαθεὶά ἀδιαφορία ποὺ τὸν περιέβαλλε. Ἰδρῦνταν γύρω του σὺλλογοι, γιορτὲς γίνονταν κάθε μέρα γιὰ διαφόρους μουσικοὺς, τῆνομα Μπροῦκνερ δὲ φαινόταν πουθενά!

Τ' ὄνομα Μπροῦκνερ εἶναι σχεδὸν ἄγνωστο ἀκόμα σ' ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνας. Ἐνῶ γνωρίζομε τόσοις καὶ τόσοις μικροὺς συνθέτες, καὶ ἄπειρα ἔργα ἀσημαντῆς ἀξίας, δὲν ξέρομε τίποτα γιὰ τὸ μουσικὸ ποὺ θεωρεῖται στὴν πατρίδα του ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ μεγάλους δημιουργοὺς.

Τ' ἀριστουργήματα τοῦ Μπροῦκνερ εἶναι οἱ ἐννέα του συμφωνίες. Ἀπὸ αὐτὲς, ἡ 1η εἶναι ἡ μόνη πολεμικὴ. Ξεκινᾷ ὁ δημιουργὸς νὰ κατακτήσῃ τὴν χαρὰ. Νομίζει δικὸ του τὸν κόσμο.

Λέει ὁ ἴδιος.

— Ποτέ δὲν ὑπῆρξα τόσο τολμηρὸς. Ἐρριχνα τὸ γάντι σ' ὅλο τὸν κόσμο. Ἔτσι δὲν ξανασυνέθεσα ποτέ πιά.